

◆◆◆ KOVÁCS ESZTER

Rumer Gergely olmützi rektori évei (1613–1618)*

Az olmützi egyetem a 16–18. század folyamán, különösen a nagyszombati egyetem megalapítása előtt fontos szerepet töltött be a magyarországi papképzésben. Olmützben 1566-tól működött jezsuita gimnázium, 1576-tól akadémia, 1581-től teljes jogú egyetem. Diákjai között a 16. század végétől minden évben voltak magyarországiak és erdélyiek.¹ A katolikus megújulás meghatározó személyisége, Pázmány Péter bíboros olyan fontosnak tartotta az ottani jezsuita iskolákat, hogy a bécsi Pázmáneum mintájára itt is szeretett volna létrehozni egy magyar papnevelő intézetet. Tervét halála akadályozta meg, az erre félretett anyagi fedezet pedig elveszett unokaöccse, Pázmány Miklós ügyetlen vagyonkezelése miatt.² Az olmützi jezsuita kollégium nemcsak iskolái miatt kiemelt jelentőségű, hanem azért is, mert az Uherské Hradiště-i rendház alapítása (1645) előtt innen indultak missziók sok magyarországi család, Dóczy, Majthényi, Forgách stb. morvaországi birtokaira.³ Az egyetemnek 1773-ig két magyarországi rektora volt. Rumer Gergely 1613–1617 között, majd a cseh provincia önállósulása után Tamásffy Mihály 1649–1652 között és 1662-ben.

Rumer Gergely a Nagyszombat melletti Báhonyban (ma: Báhoň) született jómódú jobbágyszülők gyermekeként. Mikor 1592-ben jelentkezett a noviciátusba, latinul, csehül és magyarul is tudott.⁴ Egyik nyelv esetében sem jelezte, hogy gyengébben beszélné a másíknál, de kitűnő, egész biztosan anyanyelvi magyar nyelvtudását bizonyítja a Káldi-féle bibliafordítás lektorálása,⁵ cseh nyelvtudását pedig fordításai, amelyeket felettesei számára készített protes-

* Elhangzott a Käfer István tiszteletére rendezett ünnepi konferencián (Budapest, 2015. június 5.). Az előadás szerkesztett változata.

¹ Kovács E., *Az olmützi jezsuiták magyarországi kapcsolatai 1566–1773*, in *A magyar jezsuiták küldetése a kezdetektől napjainkig* (Piliscsaba 2006) 513–519.

² Kovács E., *Pázmány Miklós és Olomouc*, in *Magyar Sion* (2007) 228–240.

³ Kovács E., *A Morvaországban élő magyarországi nemesi családok szerepe a fehérhegyi csata utáni katolikus megújulásban*, in *Egyén és nemzet Európa történetében* (Budapest 2009) 11–30.

⁴ *Catalogus novitiorum domus Probationis Brunensis*, Rdo. admodum P.N. Generali missus anno

táns röpiratokról.⁶ 1613 augusztusában lett az olmützi kollégium rektora, előtte a gráci egyetemen tanított szentírást, és Káldi György bibliafordítását lektorálta. Grácban került először kapcsolatba a királyi családdal. Mária stájer főhercegnő (a későbbi II. Ferdinánd császár édesanyja) temetésére írott gyászbeszéde nyomtatásban is megjelent, jelenleg ez az egyetlen ismert önálló műve.⁷ 1612-ben bibliafordító munkatársai kérték a generálist, hogy mentse fel őt a tanítás és minden egyéb feladat alól, hogy teljesen a lektorálásnak tudja szentelni idejét, amit Claudio Acquaviva generális meg is tett.⁸ Ennek köszönhetően a fordítás ellenőrzése 1613-ra vélhetően lezárult, mert ekkor mindenki, aki ebben a munkában részt vett, más feladatot kapott,⁹ Rumer Gergely is ebben az évben került Olmützbe.

Nem volt számára ismeretlen a város, hiszen korábban (1595–1597) ezen az egyetemen végezte a bölcsészeti kurzust. Szerencsés időszakban vette át a kollégium vezetését, a Bocskai István seregei által okozott háborús károkat már helyreállították, a jezsuita intézmények kellő anyagi alappal megfelelően működtek, ráadásul a jezsuiták munkáját nagyra becsülő, ugyanakkor velük szemben komoly elvárásokat támasztó Franz von Dietrichstein volt az olmützi püspök, akivel Rumer Gergely kapcsolata kezdetben baráti volt.

Rumer Gergely először az 1614-es katalógusban szerepel rektorként. Ebben az évben az olmützi kollégiumban 52 jezsuita élt, köztük rajta kívül még három „hungarus”. Rumer Gergely helyettese és tanácsadója Ján Urbani poroszka jezsuita,¹⁰ a kollégium cseh nyelvű gyóntatója volt.¹¹ Urbani a hivatalos feljegyzéseken mindig „slavusnak” vallotta magát. Amikor a jezsuita rendbe jelentkezett, feljegyezték róla, hogy latinul és csehül jól beszél, és közepesen magyarul.¹² Valószínűleg szlovák anyanyelvű volt. Rumert régóta ismerte, együtt töltötték próbaéveiket a brünni noviciátusban. Urbani ekkor már kilenc éve Olmützben élt, a kollégiumban a cseh anyanyelvű diákok lelki vezetője volt, és a lakosság körében is végzett missziós munkát, tehát jó helyismerettel rendelkezett, rektorsága alatt végig tanácsadóként segítette munkáját. Az iskola diákjai között egy magyarországi jezsuita volt, Joannes Schifferer, aki a bölcsészkaron tanult 1616-ig.¹³ Az Olmütz környéki missziókban egy magyarországi jezsuita vett részt, Leonard Classovitius, aki korábban (1609) már szervezett missziókat Olmützből Magyarországra, Ta-

1593. ad mensem Novembrim. ARSI [Archivum Romanum Societatis Iesu, Roma] Austr. 25/I. 87r.

⁵ LUKÁCS L., *Újabb adatok Káldi bibliafordításának történetéhez*, in *Káldi György Társaság Civitas Dei évkönyve (1.)* (1956) 12.

⁶ KOVÁCS E., *Gregor Rumer-prvý provinciál českej provincie Spoločnosti Ježišovej*, in *Viera a život* 24 (2014) 6/58–59.

⁷ RUMER, G., *Parentalia Serenissimae Principi ac Dominae D. Mariae Archiducis Austriae* (Graeci 1608).

⁸ LUKÁCS 13.

polcsány környékére.¹⁴ 1614-ben a Kavka Řičan család birtokain végzett missziós munkát, de a következő évben elhagyta Csehországot.¹⁵ Munkáját egy másik magyarországi jezsuita vette át, a német anyanyelvű, pozsonyi Johann Trescher.¹⁶ 1616-ig maradt Olmützben. 1617-ben a magyarországiak közül már csak Urbani maradt itt, de 1618-ban csatlakozott hozzá három új „hungarus” rendtag, egy szlovák, egy német és egy magyar anyanyelvű: Stefan Puchowský, Georg Trescher (minden bizonnyal Johann Trescher közeli rokona) és Vásárhelyi Dániel. Vásárhelyi kivételével mindannyian a felkészítőre az itteni kollégiumban maradtak.¹⁷

Rumer Gergely gráci rektorsága alatt jó kapcsolatot alakított ki a trónörökösrel, ennek köszönhetően Ferdinánd főherceg kétszer is meglátogatta a kollégiumot. Első alkalommal 1614. június 15-én, mikor az országgyűlés miatt Olmützbe utazott. Tiszteletére előadtak egy ötfelvonásos drámát Szent Vencelről, amelynek egyik szerzője a fent említett Leonard Classovitius volt. A második látogatásra 1617. szeptember 12-én került sor, mikor az akkor már cseh királlyá koronázott II. Ferdinánd újra meglátogatta a kollégiumot. Ekkor egy másik színdarabot adtak elő „Szent Edvárd, a száműzetésből hazatérő angol király” címmel.¹⁸

Rumer Gergely rektorsága alatt került sor az egyetem történetének egyik legnagyobb diáklázadására. A történet (jezsuita források szerint) úgy kezdődött, hogy 1617 júniusában az olmützi jezsuita akadémia három diákja, Jiří, Bernárd és Hynek Tvorkovský szolgáljukkal az Olmütz melletti Hodolan birtokon játszottak, Jiří Molitor jobbágy földjén, aki ezt megengedte nekik, de közben véletlenül a szomszédos földre tévedtek, amely már a káptalan birtokához tartozott. Az ottani parasztok ezt észrevették, és rájuk rontottak. A szolga meg akart velük egyezni a kártérítésben, de ők elfogták, és megverték. A három fiú elmenekült, csak az egyikük sérült meg könnyebben, amikor a támadók kövekkel dobálták őket. A hodolini bíró a szolgát bezáratta. Rumer azonnal panasszal fordult a káptalanhoz, mikor ez hiábavalónak bizonyult, Dietrichstein püspöktől kért segítséget. Mivel az ügyben továbbra sem történt előrelépés, az akadémia diákjai felháborodott levelet írtak a püspöknek, és megfenyegették, hogy elhagyják az akadémiát, ha nem teljesíti követelésüket. Mivel a püspök erre a levélre sem reagált, a diákok egy cso-

⁹ LUKÁCS 15.

¹⁰ *Catalogi personarum et officiorum Provinciae Austriae S. I. (1551–1773)* I–XI (szerk. Ladislaus Lukács; Roma 1978–1995) II, 153.

¹¹ *Catalogi personarum...* I, 726, 803.

¹² *Catalogus novitiorum domus Probationis Brunensis...* ARSI Austr. 25/I. 87r.

¹³ VARGA J., *Magyarországi diákok a Habsburg Birodalom kisebb egyetemlein és akadémiáin* (Budapest 2004) 197.

¹⁴ KOVÁCS E., „Légy cseheknek pártfogója, magyaroknak szószóllója...” *Cseh–magyar jezsuita öz-*

portja felkereste Rumer Gergelyt, és arra kérte támogassa őket abban, hogy felfegyverkezve megtámadják a hodolani börtönt, és kiszabadítsák társukat. Rumer ezt ellenezte, de megígérte, hogy újra beszélni fog a püspökkel. A diákok ezt nem várták meg, hanem fegyveresen megtámadták a börtönt, kiszabadították társukat, a láncot, amellyel meg volt kötözve, egy póznára erősítették, és mint hadizsákmányt ünnepélyes felvonulással vitték be a városba. A káptalan úgy reagált, hogy a hodolani parasztokat buzdította arra, hogy vágjanak vissza a diákoknak. A diákok ezt jelentették a püspöknek, aki magához rendelte Rumer Gergelyt és a káptalan képviselőit. Ott úgy rendelkezett, hogy a megbüntetett diák és az őt kiszabadító főkolomposok kerüljenek vissza a börtönbe, a rektor pedig az akadémia jogaira hivatkozva azonnal kérje a káptalantól a szabadon bocsátásukat, és akadémia jogainak írásbeli elismerését. Rumer Gergely visszatérve ismertette a püspök döntését, amivel az egész akadémiát magára haragította. Végül mégis a püspök által javasolt út valósult meg, de közben a diákok és a káptalani jobbágyok is fegyverkeztek. A diákok megszégyenítve érezték magukat, és tiltakozásul megtagadták az órák látogatását. A püspök a lázadásért Rumer Gergelyt tette felelőssé, akit nyilvánosan elmarasztalt. A diákok ezzel úgy érezték, hogy elégtételt kaptak, és visszatértek az iskolapadba.

Rumer azonban nem akarta elfogadni a bűnbak szerepét, és szerette volna megakadályozni, hogy ilyen a jövőben előforduljon, ezért kapcsolatait kihasználva II. Mátyáshoz fordult, aki október 14-én újabb privilégiumokat adott az akadémiának. A lázadásban résztvevő diákoknak kegyelmet adott, ha a jövőben ilyen előfordulna, a megvádolt diákot azonnal a kollégiumba kell vinni, de semmiképpen sem lehet megbilincselni, csak ha ellenáll. A császár kiváltságlevelét december 4-én olvasták fel ünnepélyesen az egyetem aulájában a városi és a tartományi vezetők jelenlétében. A levélben volt egy mondat, amelyben az uralkodó nemtetszését fejezte ki, amiért egyesek nem tartják tiszteletben az egyetem privilégiumait. Dietrichstein úgy érezte, ezzel őrá célzott, így nem vett részt az ünnepségen, mint ahogy a káptalan képviselői sem.¹⁹

Bár végül Rumer Gergely került ki győztesként, az így helyreállt békét nem sokáig élvezhette. 1618. március 23-án a jezsuita generális, Mutio Vi-

szefüggések a kezdetektől 1773-ig (Budapest 2015) 45.

¹⁵ *Catalogi personarum...* II, 153-154.

¹⁶ Az 1593-as catalogus triennales adatai szerint latinul és németül tud, magyarul csak „mediocriter”. *Catalogus novitiorum domus Probationis Brunensis...* ARSI Austr. 25/I. 87r.

¹⁷ KOVÁCS 2015, 30-31, 233.

¹⁸ FIALA, J., *Rektoři olomoucké univerzity v letech 1573-1860. 8. Gregorius (Řehoř) Rumer*, in *Olo-moucký žurnál* (2004/2005) 25/7; SCHMIDL, J., *Historia Societatis Iesu provinciae Bohemiae 1-4*

telleschi az ausztriai jezsuita provincia vezetésével bízta meg.²⁰ Két hónappal később Prágában már egy országos szintű felkelés közepette kellett helytállnia, megmenteni rendtársait és szembenézni a protestáns röpiratok vádjával, miszerint személyes felelősség terheli a harmincéves háború kitörése miatt.²¹

Ha megnézzük Rumer Gergely Olmützben töltött öt évét, várakozásainkkal ellentétben magyar kapcsolatok szempontjából nem kiemelkedő ez az időszak. Nem különösebben magas a magyarországi diákok száma az egyetemen, a magyarországi rendtagok száma a korábbi évekhez képest kifejezetten alacsony. Rumer jellemzően csak a kollégium ügyeire koncentrált, nem keresett kapcsolatot a környéken élő magyarországi nemesi családokkal, nem próbált missziós lehetőségeket keresni Magyarország felé, pedig később, cseh tartományfőnökként, a provincia önállósulása után törekedett erre. A magyar bibliafordítás kiadásának ügyét is csak 1619-ben, osztrák tartományfőnökként vette újra elő. Az olmützi kollégiumban rektorsága alatt nem adtak elő magyar témájú drámát, míg korábban 1611-ben Szent Istvánról szóló drámát vittek színre Dietrichstein bíboros tiszteletére, és 1617-ben Brünnben is ilyen témájú darabbal köszöntötték a bíborost és a kollégiumot meglátogató II. Ferdinándot.²² Maga Dietrichstein bíboros is jó magyarországi kapcsolatokkal rendelkezett, Pázmány Péter személyes jó barátja volt. A kollégiumban élő „hungarus” jezsuiták közül Leonard Classovitius már szervezett Olmützből missziót Magyarországra, és az olmützi kollégiumban olyan tehetséges prédikátorok éltek akkor, mint Adam Kravarský és Albrecht Chanovský. Rumer mégsem használta ki az akadémiában rejlő lehetőségeket. Első alkalommal kapott előljárói feladatot, vezetői tapasztalatok híján eleinte a rektorsággal járó hétköznapi teendők teljesen lefoglalták. Ehhez járult a két uralkodói látogatás és a diáklázadás. Rumer Gergely olmützi évei nem a békés töltekezés jegyében teltek, inkább tanulóéveknek tekinthetők későbbi tartományfőnöki feladataihoz.

(Pragae 1747–1759) III, 47.

¹⁹ FIALA, J., *Dějiny jezuitského konviktu v Olomouci*, in *Jezuitský konvikt, sídlo uměleckého centra Univerzity Palackého v Olomouci* (Olomouc 2002) 43–45; SCHMIDL III, 47–51.

²⁰ *Catalogi personarum...* I, 770.

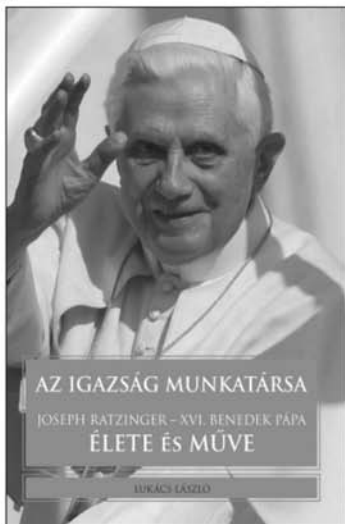
²¹ KOVÁCS E., *A jezsuita rend Csehországból való elűzését értékelő iratok 1618–1619-ből*, in *Magyar Könyvszemle* (2010) 1/73.

²² KOVÁCS 2015, 194.

Lukács László

AZ IGAZSÁG MUNKATÁRSA

JOSEPH RATZINGER • XVI. BENEDEK ÉLETE ÉS MŰVE

A kötet Joseph Ratzinger – XVI. Benedek pápa életútján vezeti végig az olvasót, középpontban nyolcesztendő pápaságának eseményeivel, majd az életrajzot követő tanulmányok teológiájának legfontosabb jellegzetességeit mutatják be: egy mélyen hívő, Krisztusban élő ember gondolatvilágát, aki ugyanakkor mindenestül benne él korának eseményeiben, útkereséseiben és válságaiban. Életének és művének fényében kirajzolódik az ő igazi nagysága, amely a látszólagos rejtettség mögött meghúzódik. Széreny köszönet ez mindazért, amit ő egy hosszú élet hűséges szolgálatával tett az Igazság szolgálatában, amelynek munkatársául szegődött.

Ahogy püspöki jelmondata jelzi: annak az Igazságnak szolgálatában, amely Isten szeretetének fényében bevilágítja a történelmet és minden egyes ember életútját. 514 oldal, keménytáblás. Ára: 3600 Ft

Katona István SZELÍD HATÁROZOTTSÁGGAL

PÁSZTOROK SOROZAT

Amikor napjainkban sokan hivatkoznak a hittől eltérítő „körülményekre”, tanulságos lehet Katona püspök úr vallomása, amely természetes példáját adja annak, hogy minden korban meg lehet őrizni szellemi-erkölcsi, ezzel együtt hitbeli önmagunkat – sőt, nemcsak megőrizni lehet, hanem életfeladatnak tekinteni.

316 oldal, keménytáblás. Ára: 2980 Ft

RENDELÉS:

Szent István Társulat Vevőszolgálati Iroda • 1364 Budapest, Pf. 277.

TELEFON: 318-6957 • FAX: 317-0974

www.szitkonyvek.hu